

Олена СИДОРІНА,

*кандидат мистецтвознавства,
викладач-методист Комунального закладу
«Прилуцький гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж імені Івана Франка»
Чернігівської обласної ради*

АКТУАЛЬНІСТЬ УСМІШКИ О. ВИШНІ «ДЕЩО З УКРАЇНОЗНАВСТВА»

На сьогодні проблема усвідомлення нашим суспільством власної ідентичності й досі залишається вагомою. Ще у 1920-тих рр. в умовах українізації Остап Вишня переймався тим, щоб люди спиралися у своїх переконаннях з національних питань на історичні джерела та достовірні факти, оскільки хибні погляди можуть призвести до трагічних наслідків, у чому ми переконалися 24 лютого 2022 року, коли почалося повномасштабне вторгнення росії в Україну.

Використовуючи форму лекції, в усмішці «Дещо з українознавства» Остап Вишня викриває два протилежні типи мислення, що однаково небезпечні для свідомих українців. Ці типи відтворено в образах шовіністів і націоналістів.

Перша частина – лекція з українознавства від «русотяпів» – шовіністів. Контекстна семантика цього слова указує на тип людей, світогляд яких сформований відповідно до переваги російської культури над українською. О. Вишня наголошує, що вони байдуже ставляться до всього національного, зокрема українізацією взагалі «не цікавилися, не цікавляться і не цікавитимуться»[1]. У «русотяпів» обмежені географічні знання, тому вони стверджують, що Україна – це «искони русская земля – Малая Русь, где все обильем дышет»[1]. «Великою Україною» шовіністи називають «простори Харківської, Полтавської, Чернігівської губернь, Новоросії і Юго-Западного краю»[1]. Таким чином, на їхню думку, іронізує письменник: Україна – це «Мала Русь» плюс «Червона Русь», «Прикарпатська Русь», «Угорська Русь», «Під'яремна Русь». У бажанні подробити Україну на частини О. Вишня передбачав, що такі «русотяпи» рано чи пізно, але наважаться «тягнути» у нас частину території, про що підтверджують події на півдні нашої країни.

Крім цього, автор наголошує, що є ще багато різних територій, об'єднаних спільною назвою: «Біла Русь, Фінляндська Русь, Литовська Русь, Кавказька Русь, Туркестанська Русь, Сибірська Русь, але ці до України не належать»[1]. У семантиці цих назв прихована вказівка О. Вишні на імперський «апетит» «русотяпів», які протягом багатьох століть проводили загарбницьку політику щодо народів Півночі, Півдня й Кавказу й до сих пір не змінили свої бажання. Таким чином, на думку «русотяпів», Україна – це частина від загальної Русі.

Визнання «русотяпами» Києва «матір'ю городов руських» викликає у О. Вишні іронію, до того ж батька «городов руських не знайдено, але він, безперечно, десь є», «утік своєчасно, наплодивши силу всіляких городенят», про які письменник весело жартує: «Кумувала в Києві Біла Церква, а бабувала Полтава. Житомир на христини книші пік, а Вінниця самогон гнала»[1]. Письменник сміється над неосвіченістю й обмеженістю світогляду «русотяпів», що керуються лише легендами, зокрема Чернігів їм відомий як місто чародійств Феодосія Чернігівського, дуб якого, за переказами, допомагав від зубного болю.

Український народ шовіністи називають «малоросійськими хохлами», «солопіями», які ходять у «широких штанях», «балакають мужицькою мовою і співають малоросійських пісень з гопакком»[1]. Така характеристика українців влучно викриває політичну ідеологію імперського режиму щодо меншовартості української культури й мови, яка розглядалася як засіб спілкування виключно на побутовому рівні та якій були закриті наукові контексти Валуєвським циркуляром та Емським указом. У фразі «мужицька мова тепер державна, і всі її повинні знати» відчувається гірка іронія О. Вишні щодо наслідків тієї політики – неповага самих українців до своєї мови, культури, ідентичності.

Як підсумок звучить остання теза лекції від «русотяпів», у якій письменник застерігає, що матеріальні цінності часто стають небезпечними, бо можуть бути причиною національної зради: «От тільки слово процент по-українському не процент, а відсоток. Але зміст його однаковісінський. А там біржа, золото, червінці, банкноти, стерлінги, долари, це однаково і по-російському і по-українському» [1].

Друга частина усмішки – лекція для «щирих українців», що «перецікавлювалися, перецікавлюються й перецікавлюватимуться Україною» [1]. Остап Вишня знову, майстерно використовуючи гротеск, глузує з псевдодослідників, які зокрема, географічні межі України визначають «від Біскайського моря і до пустелі Гобі або Шамо», а про довжину Дніпра гіперболічно зауважують, що це «найбільша річка», «йде вона від Міссісіпі, через Гольфштром у Синє море». Крім цього, гуморист жартівливо зауважує, що «раніш по Дніпру плавали «Титаники», але триклятущі кацапи випили Дніпро-Слауту і він трохи ніби висох» [1].

Від імені націоналістів письменник комічно описує походження українців та формування наших культурних традицій: «Під час всесвітньої потопа Ковчега збудував не Ной, а гетьман Дорошенко, що й урятував сім пар чистеньких українців, одну вишневу кісточку, з якої і пішли на Україні вишневі садки; Бровка, що дав потім цілу породу щироукраїнських Рябків, Лисків та Лапків; кілька мотків заполочі для вишивання сорочок, шматок полотна, горщик для борщу, кишку для ковбаси, булаву, клейноди й ноти до «Гиля, гиля, сірі гуси...» [1]. Найбільш комічним є твердження «щирих українців», що з України походять всі королівські династії: «Єгипетські фараони, Генріх Наварський, династія Бурбонів, Римський Папа, Іван Калита. Все це були українські гетьмани, що їх свого часу Іловайський затаїв»[1]. Надмірне ставлення до всього національного розкривається з гумором і в наступній тезі: «Мова на Україні найкраща, небо найкраще, ґрунт найкращий, залізниця найкраща; народ найкультурніший»[1].

Іронічне зауваження письменника від імені «щирих українців» про те, що українську культуру чекає європейська, демонструє перебільшення власних можливостей багатьох псевдопатріотів.

Таким чином, усмішка «Дещо з українознавства» Остапа Вишні не втрачає своєї актуальності й сьогодні, оскільки триває війна, і з ворогом ми воюємо не тільки на полі бою, а й ідеологічно, а на цьому фронті потрібно оперувати ґрунтовними знаннями, достовірними фактами та історичними джерелами. Як свідомий патріот гуморист прагне, щоб українці вивчали власну мову, культуру, історію, не спираючись ні на погляди шовіністів, ні на погляди націоналістів, оскільки ці протилежні типи мислення однаково шкодять українському суспільству, що призводить до хибного враження про наш народ у світі.

Література

1. Вишня О. Дещо з українознавства
URL: http://bukvoid.com.ua/library/ostap_vishnya/deshcho_iz_ukrainoznavstva/
(Дата звернення 03.12.2023).